

Maciej Rosa

Akademia Górnośląska w Katowicach

ORCID 0009-0008-2416-3417

maciej.rosa@akademiagornoslaska.pl

**I Konferencja Konstytucyjna
pt. „Restytucja praworządności w Rzeczypospolitej Polskiej”,
Uniwersytet SWPS, Warszawa, 12 grudnia 2023 r.
Sprawozdanie**

W dniu 12 grudnia 2023 roku na Uniwersytecie SWPS w Warszawie odbyła się pierwsza edycja Konferencji Konstytucyjnej pod tytułem „Restytucja praworządności w Rzeczypospolitej Polskiej”. Organizatorem wydarzenia było Koło Naukowe Prawa Konstytucyjnego Uniwersytetu SWPS we współpracy z tamtejszym Instytutem Prawa.

Symposium poświęcone zostało sprawom niezwykle aktualnym w obliczu niedawnych wyborów parlamentarnych i idącej w ślad za nimi zmiany układu sił naczelnych organów przedstawicielskich – wraz ze wszystkimi tego konsekwencjami. Okoliczności kryzysu systemu demokratycznego państwa normatywnego w Polsce, co do którego obecności panowała zasadnicza zgoda wśród wszystkich zaproszonych prelegentów, wymagają szerokiej dyskusji poświęconej nadchodzącym zmianom w prawie, wykraczającej poza kręgi polityczne, włączając w nią także przedstawicieli doktryny – praktyki i nauki. Taką właśnie platformę do wymiany cennych poglądów zapewniła przedmiotowa konferencja.

Otwarcia spotkania oraz przywitania przybyłych słuchaczy i prelegentów dokonała prof. Teresa Gardocka – dyrektor Instytutu Prawa Uniwersytetu SWPS. Część merytoryczna podzielona została na trzy godzinne panele. W pierwszym z nich, poświęconym „Restytucji praworządności w sądach i Trybunale Konstytucyjnym”, głos zabrali prof. dr hab. Marek Chmaj (Uniwersytet SWPS), prof. dr hab. Andrzej Wróbel (Polska Akademia Nauk), dr hab. Teresa Gardocka (Uniwersytet SWPS) oraz dr hab. Jacek Zaleśny (Uniwersytet Warszawski). Nad moderacją debaty czuwał prof. dr hab. Marek Zubik z Uniwersytetu Warszawskiego. W ramach wypowiedzi przysługującej każdemu z czynnych uczestników poruszona została problematyka „naprawy” polskiego wymiaru sprawiedliwości oraz narzędzi kontroli konstytucyjności stanowiących norm, a także pociągnięcia do odpowiedzialności osób odpowiedzialnych za ich aktualny stan.

W pierwszej kolejności przedmiotem rozmowy stały się wątpliwości wynikające z obecnego kształtu Trybunału Stanu oraz procedury wyboru jego członków. Postawiona została teza, iż wzmiankowany organ odpowiedzialności konstytucyjnej bez znaczących zmian na poziomie ustrojowym nie jest w stanie realizować w sposób sprawczy zadań, do których został powołany, pozostając w tym zakresie „instytucją martwą”. Następnie dyskusja przeniosła się na obszar dotyczący wadliwości obsadzenia stanowisk sędziowskich w Trybunale Konstytucyjnym. Wśród wskazanych propozycji metod przywrócenia legalności, a także powszechnego poważania tego organu oraz zmiany składu osobowego – co niewątpliwie stanowić powinno klucz do jego prawnej „odbudowy” – uczestnicy panelu zgodnie wskazali wyłącznie na dwa możliwe rozwiązania: 1) dobrowolne ustąpienie członków Trybunału – choć zdaniem interlokutorów, nie stanowi to prawdopodobnego przebiegu zdarzeń, lub 2) zmiany postanowień ustawy ustrojowej; do której to jednak rządząca koalicja parlamentarna sformowana po wyborach z dnia 15 października 2023 r. najpewniej nie odnajdzie wymaganej większości głosów w bieżącym Sejmie X Kadencji.

Dokonując swoistej „diagnozy” przyczyn regresu, budowanego od 1989 r. – systemu normatywnego opartego na prymacie aktu ustrojowego nad strukturą prawa, parlamentaryzmu oraz rzeczywistego podziału władz, zabierający kolejno głos przedstawiciele doktryny wskazywali: 1) ukształtowanie Krajowej Rady Sądownictwa w sposób niezgodny z Konstytucją, 2) wadliwe powołanie sędziów sądów powszechnych, Sądu Najwyższego oraz Trybunału Konstytucyjnego, oraz 3) systemowe naruszenia prawa przez centralne organy państwa. To, co jednak zostało podkreślone i z czym niewątpliwie należy się zgodzić – to stwierdzenie, iż „naprawa wymiaru sprawiedliwości i oczyszczenie go z elementów niekonstytucyjnych musi odbyć się środkami konstytucyjnymi i demokratycznymi”. Zdaniem prof. dr. hab. Jacka Zaleśnego obecny system prawnoustrojowy pozwala na ocenę ważności wyboru sędziów i legalności ich orzeczeń, a co za tym idzie, przewidziany w art. 190 ust. 1 Konstytucji¹ ostateczny i niewzruszalny charakter orzeczeń Trybunału Konstytucyjnego w sytuacji stwierdzenia wadliwości wyboru członków tego ciała, może nie odnaleźć zastosowania do wyroków wydanych od 2016 r.

W stanowiskach końcowych, zamykających tę część wydarzenia, podkreślono wagę oddzielenia władzy sądowniczej od wpływu *egzekutywy* i *legislatywy*, a także rozdziału wymiaru sprawiedliwości od struktur administracji centralnej. Wartą przytoczenia wypowiedzią było stwierdzenie, iż wzrost praworządności w państwie demokratycznym jest także przyczyną pozytywnego zjawiska ograniczenia arbitralności decyzji przedstawicieli jego organów.

¹ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r., Dz.U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483; art. 190 ust. 1.

Tematyka drugiego panelu obejmowała problematykę związaną z Krajową Radą Sądownictwa, w tym w szczególności sprawę „przywrócenia legalności oraz weryfikacji sędziów powołanych w latach 2018–2023”. Swoje stanowiska odnoszące się do tego zagadnienia wygłosili przedstawiciele nauki – dr hab. Mariusz Bidziński (Uniwersytet SWPS w Warszawie) i dr hab. Sławomir Patyra (Uniwersytet Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie) oraz praktycy prawa – SSO Piotr Gąciarek (Stowarzyszenia Sędziów Polskich „Iustitia”) i adw. Michał Wawrykiewicz (Fundacja Wolne Sądy). Rolę moderatora przejął uczestniczący czynnie w poprzedniej części prof. dr hab. Marek Chmaj.

Trzon dyskusji dotyczył kwestii przyszłości wyroków i postanowień wydanych przez tzw. *neo-sędziów*, czyli osób zaopiniowanych do objęcia tego stanowiska przez wadliwie wybranych członków Krajowej Rady Sądownictwa. Wśród przemawiających panowało zgodne przekonanie, iż powołani w ten sposób funkcjonariusze nie mogą nosić miana sędziów; SSO Piotr Gąciarek stwierdził wręcz, że „nie ma wśród nich *kolegów-sędziów*”. Zebrani prelegenci wyrażali jasny pogląd, iż osoby nielegalnie zasiadające za stołem sędziowskim powinny ponieść odpowiedzialność dyscyplinarną za uchybienia w sprawowaniu urzędu. Odrzucono jednak koncepcję poddania ich jakiegokolwiek rodzaju „weryfikacji”, gdyż działanie takie wskazywałoby na wątpliwości co do prawidłowości objęcia przez nich stanowiska uzależnione od jednostkowego stanu faktycznego. W tym wypadku powszechnym pozostawało przeświadczenie, iż nielegalność ich wyboru oraz awansów miała charakter systemowy i powinni oni utracić przysługujące im uprawnienia z mocy samego prawa. Z procedury takiej wyłączeni zostać powinni jednak sędziowie-asesorzy, na których powołanie, zdaniem rozmówców, wadliwie obsadzona Krajowa Rada Sądownictwa miała marginalny wpływ.

Wtórne dylematy wynikające z wykazania braku właściwego mandatu prawnego do sprawowania swoich zadań przez przedmiotową grupę sędziów stanowią jednakże problemy: 1) ogromnej ilości orzeczeń, co do których w takich okolicznościach powstaje wątpliwość co do ich mocy obowiązującej, a także 2) dalszego prowadzenia „otwartych” postępowań sądowych. W odniesieniu do punktu pierwszego interlokutorzy trafnie wskazali, iż nie jest to pierwszy taki przypadek w historii polskiego prawa. Odwołano się w tym przedmiocie do dekretu Krajowej Rady Narodowej z dnia 6 czerwca 1945 roku o mocy obowiązującej orzeczeń sądowych, wydanych w okresie okupacji niemieckiej na terenie Rzeczypospolitej Polskiej². Należy w tym miejscu jednakże zaznaczyć, iż zgodnie z przedstawianymi propozycjami, rozwiązanie problemu utworzenia mechanizmów oceny ważności decyzji sądów nie jest zbieżne z art. 1 wzmiankowanego aktu, gdyż przewidywał

² Dekret z dnia 6 czerwca 1945 r. o mocy obowiązującej orzeczeń sądowych, wydanych w okresie okupacji niemieckiej na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. z 1945 r. Nr 25, poz. 151.

on, iż „Wyroki i inne orzeczenia wydane podczas okupacji przez sądy niemieckie, są nieważne i pozbawione skutków prawnych”³. Pozostając w obszarze odniesień do zamierzalnych rozwiązań legislacyjnych, wspomnieć można byłoby jednak o rządowym rozporządzeniu z dnia 11 kwietnia 1946 r., regulującym kwestię „mocy obowiązującej orzeczeń sądowych na obszarze Ziemi Odzyskanych”⁴. Zawarte w nim przepisy, zdecydowanie w bliższy sposób mogą odzwierciedlać koncepcję przedstawioną przez panelistów – objęcie wszystkich orzeczeń wydanych przez wadliwie obsadzone sądy sędziowskie możliwością zaskarżenia w wyznaczonym terminie i skierowania ich do ponownego rozpoznania. Taką regulację w odniesieniu do spraw cywilnych stanowiła treść par. 6 przytoczonego aktu – „[...] skargi o wznowienie postępowania mogą być wniesione w ciągu 5-ciu lat od dnia wejścia w życie niniejszego rozporządzenia [...]” w zw. z par. 5 wskazującym, iż „Strona może zażądać wznowienia postępowania w sprawach cywilnych w przypadkach, gdy orzeczenie sądu niemieckiego jest sprzeczne z podstawowymi zasadami obowiązującego w Polsce porządku publicznego lub ustroju demokratycznego albo z dobrymi obyczajami, jak również gdy strona pozbawiona była możliwości działania przed sądem”⁵. Pomimo tej interesującej dygresji ze strony rozmówców zaznaczono, iż aktualny stan prawny wymaga w tym obszarze nowych i celowych rozwiązań o charakterze systemowym i kompleksowym.

W odniesieniu do podniesionej wyżej (drugiej) obiekcji, związanej z kontynuacją toczonych obecnie spraw przez sędziów, co do których istnieją zasadne wątpliwości związane procedurą ich wyboru, przyjęto zgodną opinię, iż najlepszym rozwiązaniem w tym zakresie będzie najprawdopodobniej zezwolenie na doprowadzenie ich do końca przez dotychczasowe sądy sędziowskie – w ramach skierowania ich na specjalnie wyznaczoną w tym celu delegację.

Trzeci, a zarazem ostatni z paneli zatytułowany został „Przywrócenie kultury prawnej i dobrych zwyczajów parlamentarnych w organach władzy ustawodawczej”. Do rozmowy zaproszeni zostali przedstawiciele polskiej *legislatywy*, senatorzy – Gabriela Morawska-Stanecka, dr hab. Kazimierz Michał Ujazdowski i Krzysztof Kwiatkowski, a także dr hab. Anna Młynarska-Sobaczewska z Polskiej Akademii Nauk. Moderacji tej części spotkania podjął się dr hab. Sławomir Patyra reprezentujący Uniwersytet Marii Skłodowskiej-Curie w Lublinie. Przybycie członków drugiej izby polskiego parlamentu nadało toczącej się dyskusji niezwykle cenną możliwość zapoznania się z poglądami osób, których w bezpośredni sposób doty-

³ Dekret z dnia 6 czerwca 1945 r. o mocy obowiązującej orzeczeń sądowych, wydanych w okresie okupacji niemieckiej na terenie Rzeczypospolitej Polskiej, Dz.U. z 1945 r. Nr 25, poz. 151; art. 1.

⁴ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 kwietnia 1946 r. o mocy obowiązującej orzeczeń sądowych na obszarze Ziemi Odzyskanych, Dz.U. z 1946 r. Nr 18, poz. 123.

⁵ Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 11 kwietnia 1946 r. o mocy obowiązującej orzeczeń sądowych na obszarze Ziemi Odzyskanych, Dz.U. z 1946 r. Nr 18, poz. 123; par 5 i 6.

czą wnioski płynące z zabieranych stanowisk oraz będących w stanie przedstawić argumentację obejmującą praktykę sprawowanej przez nich funkcji.

Wśród wykazywanych wad aktualnego modelu normatywnego ciała ustawodawczego wskazano m.in. sposób wyboru prezydów komisji sejmowych, możliwość arbitralnego ograniczania czasu oraz ilości zadawania pytań przez Marszałka Sejmu oraz przypadki tzw. *zamrażania* procedowanych projektów ustaw poprzez kierowanie ich do właściwych organów opiniodawczych, niezwiązanych terminem ich rozpoznania. W wystąpieniach wykraczających poza sferę zagadnień legislacyjnych i doktrynalnych skupiono się natomiast na stosunku osób pełniących mandat posła i senatora do przysługujących im uprawnień oraz nakładanych na nich obowiązków, wskazując, iż dawna definicja pojęcia „języka parlamentarnego” zatraciła obecnie swoje pierwotne znaczenie, co stanowi gorzki komentarz do niezrządco pojawiających się na sali plenarnej polskiego Sejmu wystąpień o wątpliwym poziomie kultury i merytoryki.

I Konferencja Konstytucyjna zamknięta została przez prof. dr. hab. Marka Chmaja, który, kierując swoje słowa do słuchaczy, aktywnych uczestników debaty oraz studentów z Koła Naukowego Prawa Konstytucyjnego Uniwersytetu SWPS odpowiedzialnych za organizację sympozjum, podziękował za udział w pierwszej edycji tego niezwykle wartościowego wydarzenia. Najcenniejszą spośród wszystkich cech przedmiotowego spotkania okazał się umiejętny dobór debatantów, który umożliwił zapoznanie się zarówno z argumentacją czysto naukową, formułowaną przez wybitnych przedstawicieli doktryny, motywacjami uczestników procesu legislacyjnego wskazywanymi przez Senatorów; jak również z poglądami praktyków prawa, dla których szczególnie bliskie będą konsekwencje poważnych zmian w ustroju organów wymiaru sprawiedliwości.